

CDA

Resoluut, robuust en realistisch

CDA fractie notitie buitenlandbeleid

Derk Boswijk

Voorwoord

Het leven van mijn beide opa's is gevormd door grote gebeurtenissen die plaatsvonden in het buitenland. Mijn opa van mijn moederskant werd geboren in Williamstown, Massachusetts. Zijn vader was één van de miljoenen Europeanen die begin 20e eeuw de oversteeft waagde naar de Verenigde Staten. Op zoek naar een beter leven. Opa werd al jong wees nadat zijn beide ouders kort na de Eerste Wereldoorlog overleden aan de Spaanse Griep.

De opa van mijn vaderskant werd geboren in toenmalig Nederlands-Indië. In de jaren dertig volgde een opleiding tot planter aan de Koloniale Landbouwschool in Deventer. Pas na de Tweede Wereldoorlog kon hij weer terug naar zijn geboorteland. Voor korte tijd. Na de onafhankelijkheid van Indonesië vluchtte hij halsoverkop terug naar Nederland.

Hoe anders is dat voor mij. Ik werd geboren in 1989, het jaar dat de muur viel. Ik groeide op met het idee dat de hele wereld zich zou vormen naar onze westerse waarden en normen. Buitenlandse zaken was iets abstracts. De meeste aandacht ging uit naar de economie en welvaart. Bij verkiezingen speelde het buitenland nauwelijks een rol omdat we vergeten waren dat ook ons leven voor een groot deel bepaald wordt door wat er in het buitenland gebeurt. Corona en de Russische aanval op Oekraïne hebben het buitenland weer op de agenda gezet.

We waren het vergeten. Generaties groeiden op zonder grootschalig geweld of tegenslag. Oorlog was iets van lang geleden. Vrijheid en veiligheid waren vanzelfsprekend. Een soort recht, zonder het besef dat dit ook plichten en offers vraagt. Nederland is een klein land met heel veel buitenland. Dan is het zinloos om te denken dat het ons niet raakt, naïef om te demonstreren dat dit 'niet mijn oorlog' is.

Oorlogen, migratie en een pandemie waren de grote thema's die het leven van mijn opa's bepaalden, maar net zo goed onze toekomst. Resoluut, robuust en realistisch buitenlandbeleid is in het belang Voor Heel Nederland.

Derk Boswijk

Inhoud

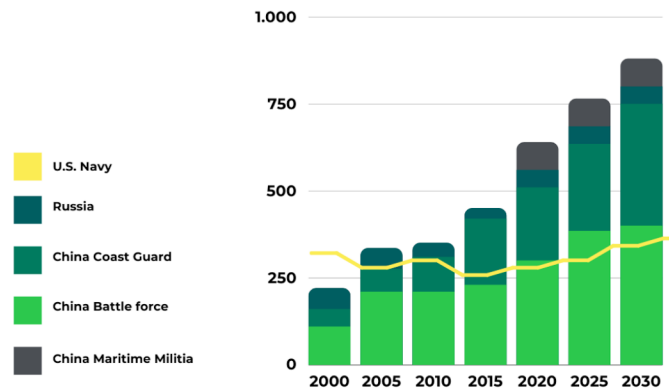
Voorwoord	2
Inleiding	4
Onze grondwettelijke taak en christendemocratische blik	4
Wat is er aan de hand?	6
Inleiding	6
Van een ingewikkelde naar een complexe wereld.....	6
Economische ontwikkelingen	7
Demografie	9
Autocratisering.....	9
Militaire uitgaven.....	10
Klimaatverandering	11
Wat moet er gebeuren?	12
Inleiding	12
Resoluut buitenlands beleid	13
Robuuster buitenlands beleid	15
Defensie	15
Economie	16
Weerbare samenleving	18
Bondgenootschappen	18
Realistischer buitenlands beleid	20
Opgeheven vinger	21
Balans Dominee en Koopman.....	22
Migratie	23
Conclusie	24

Inleiding

In *The Influence of Sea Power upon History* (1890) stelde de Amerikaanse marineofficier Alfred Thayer Mahan dat iedere wereldmacht over een sterke marine moet beschikken. Het boek had grote invloed op de opbouw van de Britse, Duitse en Japanse oorlogsvloten in de aanloop naar de eerste wereldoorlog. Ook de Amerikaanse president Theodore Roosevelt was geïnspireerd. Met de bouw van 'the great white fleet' was het voor de hele wereld duidelijk dat de 20e eeuw, de eeuw van Amerika zou worden.

In de geest van Mahan bouwt China in onze tijd aan een imposante zeevloot. Elk jaar rollen nieuwe oorlogsschepen, fregatten, vliegdekschepen en onderzeeboten van de kade. Maar ook enorme containerschepen, waarmee het land haar goedkope producten exporteert naar de rest van de wereld. China beschikt inmiddels ook over de grootste vissersvloot ter wereld, die naast de visvangst ook wordt ingezet om andere boten op zee te intimideren. Het onderscheid tussen civiele of militaire boten is niet altijd helder. Alles staat ten dienste van de ambitie van de Communistische Partij om het stokje van Amerika over te nemen als de volgende wereldmacht.

U.S. VS. CHINA AND RUSSIA NAVIES: FLEET EXPANSION TRENDS

Bron: U.S. Department of Defense, Congressional Research Service, U.S. Navy, and Michael A. McDevitt, Rear Admiral, U.S. Navy (Ret.).

Daarmee staat ook de geopolitiek weer in het hart van de binnenlandse politiek. Terugtrekken achter de dijken is geen oplossing. Dat zelfs nu nog lijsttrekkers van bepaalde partijen het buitenland als bijzaak zien is ongelooflijk naïef. Zo stelde partijleider van de BoerBurgerBeweging, mevrouw Van der Plas recent dat haar partij zich focust op binnenlandse problemen, "daar staat de BBB nu ook voor" [1]. De wereldpolitiek stopt niet aan de grens. 'All politics are local' en zelfs kleine, lokale gebeurtenissen kunnen wereldwijde gevolgen hebben. Mohamed Bouazizi was een Tunesische straathandelaar, die zichzelf 17 december 2010 in brand stak uit protest tegen het innemen van zijn handelswaar. Het was het begin van de Arabische Lente, een serie van opstanden, die uiteindelijk leidde tot de opkomst van Islamitische Staat en gruwelijke aanslagen op het Europese continent. All politics are local.

[1] <https://nieuws.nl/algemeen/20230710/bbb-leider-van-der-plas-ik-moet-goed-nadenken-over-premierschap/>

Onze grondwettelijke taak en christendemocratische blik

Kijken over de dijken is meer dan een welbegrepen eigenbelang. Het is een grondwettelijke opdracht en een belangrijk christendemocratisch beginsel.

Artikel 90 van de Grondwet schrijft voor dat de regering zich inzet voor een rechtvaardige, vreedzame en welvarende wereld. Aan die stabiele wereld kan ons land een bijdrage leveren als het gaat om zaken als het vreedzaam oplossen van internationale geschillen, het waarborgen van mensenrechten, het onderhouden van goede verhoudingen met andere staten en de inzet voor duurzame internationale vrede en veiligheid. Den Haag speelt als internationale stad van Vrede en Recht daarbinnen een bijzondere rol met de vestiging van internationale hoven en tribunalen.

In het christendemocratisch gedachtegoed wordt vaak gesproken over gespreide verantwoordelijkheid. Dat betekent dat iedereen op zijn of haar plek een verantwoordelijkheid heeft. Een ander veel gebruikt begrip is subsidiariteit. Dat betekent dat je de verantwoordelijkheid bij het juiste niveau legt. Iedereen is dus verantwoordelijk voor 'ons gezamenlijk Huis' zoals paus Franciscus dat zo mooi noemt. In een geglobaliseerde en internationaal-georiënteerde wereld als de onze worden er talloze vraagstukken opgeworpen die gezamenlijke (ofwel gespreide) verantwoordelijkheid vereisen. Daarbij is het onontbeerlijk om te streven naar bovenstatelijke samenwerking als het op andere bestuurslagen niet kan worden opgelost. We hebben daarbij in het bijzonder oog voor het zogenaamde internationale maatschappelijke middenveld bestaande uit miljoenen, vaak religieus geïnspireerde, civil society organisaties (CSO's) Belangrijke grondleggers van de Europese Unie waren christendemocraten. Daarom dragen we de EU een warm hart toe, terwijl we voortdurend kritisch blijven: moet de EU dit wel doen? Daarnaast hechten wij grote waarde aan onze trans-Atlantische betrekkingen en koesteren we het bondgenootschap NAVO.

Macht is een belangrijk ingrediënt voor buitenlands beleid, maar kan niet zonder moraal. Macht en moraal zijn als de twee zijden van dezelfde munt. Blaise Pascal, de wiskundige en filosoof die 400 jaar geleden werd geboren, verwoordde het treffend[2].

Zich houden aan het recht is terecht; zich richten naar het machtigste is noodzaak. (...) We moeten het recht en de macht dus laten samengaan en er voor zorgen dat wat rechtvaardig machtig is en wat machtig is rechtvaardig.

[2] Paul J. Griffiths, Pascaliaanse Politiek. Sophie 15 (3) 2023, 15

Subsidiariteit vraagt van ons dat bij problemen of conflicten die niet direct binnen gemeenschappen kunnen worden opgelost, de overheid met aanvullende hulp dient te handelen[3]. Vraagstukken die op lager niveau kunnen worden opgelost, moeten of hoeven niet op hoger niveau opgepakt te worden. Op die manier wordt de soevereiniteit van staten, instellingen en organisaties gerespecteerd, waarbij de overheid tot taak heeft om de verschillende partijen in bescherming te nemen en in te grijpen wanneer het evenwicht tussen deze partijen wordt verstoord.[4]

Christendemocratische buitenlandpolitiek verzet zich tegen het cynisme van een kille geopolitiek. 'De taak van een politicus is bij te dragen aan vrede en recht in de wereld', zei oud-premier Piet de Jong. Die inzet voor een rechtvaardige wereld behelst de opdracht bij te dragen aan een stabiele internationale rechtsorde, de bescherming van menselijke waardigheid en de ondersteuning van democratische krachten. Moraliteit en geopolitiek zijn onlosmakelijk verbonden. Zoals Beatrice de Graaf schrijft in CDV: "Het idee dat een land zijn geopolitieke belangen in een moreel vacuüm kan identificeren en afwegen, is onmogelijk." [5]

Solidariteit vraagt van ons dat wij niet onverschillig staan tegenover het lot van de medemens. Wij bieden bescherming aan mensen die moeten vrezen voor geweld of vervolging en noodhulp aan gebieden die worden getroffen door hongersnood, natuurrampen of ontwrichtende binnenlandse conflicten. In internationaal verband dragen wij bij aan de ontwikkeling en versterking van stabiele en duurzame gemeenschappen. Omdat wij vanuit het uitgangspunt van rentmeesterschap de aarde beter willen nalaten voor de generaties die na ons komen.

[3] Woldring, H. E. S. (2003). Politieke filosofie van de christendemocratie, p. 108.

[4] Ibid., p. 113

[5] https://www.tijdschriftcdv.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/CD-2022-2-6/Macht-en-moraal-in-een-bezeten-wereld

Wat is er aan de hand?

Inleiding

De oorlog in Oekraïne is een wake-up call. De Russische agressie is een voorbode van een nieuwe periode van instabiliteit in een wereld die zoekt naar een nieuwe ordening. Globalisering, nieuwe technologieën, de verschuiving van de economische macht naar het oosten, de opkomst van autoritaire leiders en de groeiende invloed van niet-statelijke actoren hebben het naoorlogse evenwicht blijvend veranderd. De westerse hegemonie is niet langer vanzelfsprekend. Een groot deel van de wereld heeft andere belangen. Dat komt duidelijk naar voren bij de stemverhouding binnen de Verenigde Naties. De Russische agressie tegen Oekraïne werd in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties door slechts 12 van de 54 Afrikaanse landen en 14 van de 55 Aziatische landen veroordeeld [6]. Deze uitslag moet een aansporing zijn om ons oude wereldbeeld te herijken aan de nieuwe omstandigheden.

Van een ingewikkelde naar een complexe wereld.

De wereld om ons heen is steeds complexer geworden. Die complexiteit en de snelheid waarmee veranderingen elkaar opvolgen zijn de belangrijkste kenmerken van onze tijd. Belangen veranderen, beïnvloeden en versterken elkaar. Het vraagt om kennis en inzicht om daarmee om te gaan.

De Amerikaanse oud-generaal Stanley McChrystal legt in zijn boek *Team of Teams* (2015) het verschil uit tussen een ingewikkeld en complex vraagstuk: 'Iets wat ingewikkeld is bestaat vaak uit veel onderdelen, maar die onderdelen zijn nog op een relatief overzichtelijke manier met elkaar verbonden. Het ene tandwiel draait waardoor het volgende ook draait. Complexiteit treedt op wanneer het aantal interacties tussen componenten dramatisch toeneemt, waardoor onderlinge afhankelijkheden heel snel onvoorspelbaar worden'.

Die complexiteit kenmerkt de huidige geopolitiek. In zijn boek *Het Einde van de Macht* (2015) beschrijft de Venezolaanse schrijver en oud-minister Moses Naim hoe de oude macht van economische grootmachten, soevereine natiestaten, politieke partijen en internationale structuren is uitgehold door de opkomst van social media, niet-statelijke actoren en autoritaire en populistische leiders. Zelfs de grens tussen oorlog en vrede is diffuus. Landen hebben geen oorlog meer nodig om een conflict uit te vechten. De ontwrichting van een tegenstander door handelsstromen te blokkeren, vluchtelingenstromen op gang te brengen, verkiezingen te beïnvloeden of nepnieuws te verspreiden is net zo effectief en veel minder kostbaar.

[6] <https://www.crisisgroup.org/global-ukraine/global-south-and-ukraine-war-un>

Het Westen is te afhankelijk geworden, bijvoorbeeld op het gebied van grondstoffen of terrorisme bestrijding, van deels autocratische of fragiele staten. We hebben te lang vertrouwd op het idee dat economische ontwikkeling, wederzijdse afhankelijkheid en verder globalisering in de toekomst oorlogen onaantrekkelijk zouden maken. De 'Golden Arches Theory' van de Amerikaan Thomas Friedman dat landen, waar McDonalds is gevestigd, nooit meer oorlog met elkaar zouden voeren is niet langer waar. Na de invasie in Oekraïne zijn alle 847 McDonald's restaurants in Rusland gesloten. De oorlog duurt nog voort.

In mijn essay *Honger & Oorlog* concludeerde ik al dat de voedselmarkt te belangrijk is om alleen over te laten aan de markt. Het liberalisme van de vrije wereldmarkt heeft ons ontzettend veel welvaart gebracht maar ons ook kwetsbaar gemaakt.

Economische ontwikkelingen

Aangedreven door de industriële revoluties wisten de Europese staten en de Verenigde Staten hun economieën tot grote hoogten op te stuwten. De piek van de westerse economische dominantie vond plaats na het uiteenvallen van de Sovjet Unie. In de jaren '90 was het Westen goed voor 60 procent van de economische productie en 50 procent van de maakindustrie in de wereld op een aandeel van slechts 13% van de wereldbevolking.[7] Ook aan het begin van deze eeuw waren de verschillen nog groot. In 2004 was de economie van China nog kleiner dan die van Italië en van de staat Californië in de Verenigde Staten. De economie van India was nog kleiner dan die van de staat Texas. [8]

Het wereldwijde economisch zwaartepunt verplaatst zich inmiddels in rap tempo richting Azië. De westerse economische dominantie loopt daarmee op zijn einde. Dat is een wezenlijk kantelpunt in de geschiedenis, waarbij we eigenlijk terugkeren naar het historische gegeven dat China en India altijd de twee grootste wereldeconomieën waren. Alleen de afgelopen tweehonderd jaar waren eerst Europa en daarna Amerika dominant.

Op een aantal vlakken is het Westen economisch al voorbijgestreefd door Azië. Voor bijna honderd landen is China inmiddels de grootste handelspartner, terwijl dat voor de Verenigde Staten slechts voor 57 landen geldt [9]. In termen van handel en productie is China al de grootste economie ter wereld. Rond 2030 zal dat ook voor het BBP gelden. Andere Aziatische landen, zoals Indonesië, Japan, Zuid-Korea, India, Thailand, Vietnam, Maleisië en de Filipijnen zijn zich eveneens structureel aan het ontwikkelen. Twee derde van de wereldwijde economische groei vindt inmiddels plaats in Azië.

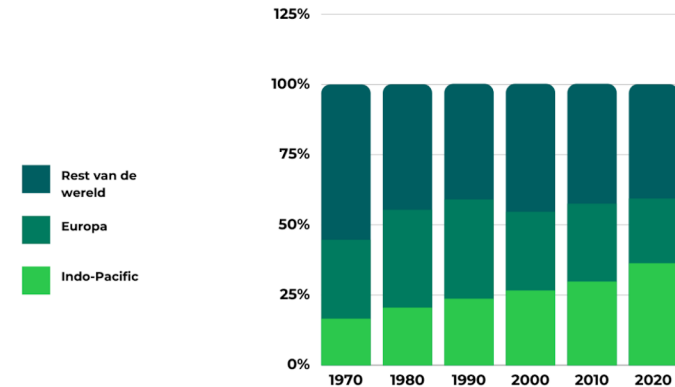
[7] Holslag, Van Muur tot muur, 2022

[8] <https://managementscope.nl/magazine/artikel/5317-haico-ebbers-emerging-markets-westerse-dominantie>

[9] Holslag, Van Muur tot muur, 2022, pg. 39

Rond 2030 zal dat ook voor het BBP gelden. Andere Aziatische landen, zoals Indonesië, Japan, Zuid-Korea, India, Thailand, Vietnam, Maleisië en de Filipijnen zijn zich eveneens structureel aan het ontwikkelen.

DE INDO-PACIFIC REGIO HEEFT DE LAATSTE 50 JAAR EEN LEIDENDE ROL VERWORVEN IN DE WERELDECONOMIE

Bron: World Bank

Analisten van Goldman Sachs verwachten dat in 2075 het aandeel van de westerse landen in de mondiale economie zal zijn gehalveerd ten opzichte van 2023. Het gewicht van Azië zal tegen die tijd tot ruim boven de 40% zijn opgevoerd.

Volgens het Financieele Dagblad ligt het gemiddelde groeitempo in de opkomende landen al jaren bijna dubbel zo hoog als in de ontwikkelde economieën. Het gevolg is dat India al in 2030 Duitsland passeert op de ranglijst van 's werelds grootste economieën. Vóór 2050 zal Indonesië Duitsland voorbijstreven en weer 25 jaar later geldt dat ook voor Nigeria, Pakistan, Egypte en Brazilië.[10]

De afhankelijkheid van cruciale producten en grondstoffen is ook toegenomen. Tijdens de coronapandemie bleek hoe de meest basale producten zoals mondkapjes, handschoenen en beademingsmachines uit China moesten komen. Het leidde tot een sterk pleidooi voor het reshoren van onze maakindustrie, maar de realiteit is dat het Europese handelstekort sinds 2020 met nog eens 90 miljard is toegenomen.[11]

Op dit moment beleeft de wereld een nieuwe industriële revolutie: de datarevolutie. Kunstmatige intelligentie (AI) gaat ons leven fundamenteel veranderen (WRR, 2021) [12]. Het land dat deze datarevolutie wint, bepaalt voor een groot deel de toekomst van morgen. Het verklaart de olopemde spanning tussen de VS en China, zowel in de klassieke handelsoorlog als ook in de Amerikaanse pogingen om te voorkomen dat technologische kennis met China wordt gedeeld.

[10] Financieel Dagblad: Goldman Sachs : in 2075 is de hegemonie van het Westen voorbij, 31 december 2023)

[11] Holslag, Van Muur tot muur, 2022, blz 111

[12] <https://www.wrr.nl/adviesprojecten/artificiele-intelligentie/documenten/rapporten/2021/11/11/opgave-ai-de-nieuwe-systeemtechnologie>

Demografie

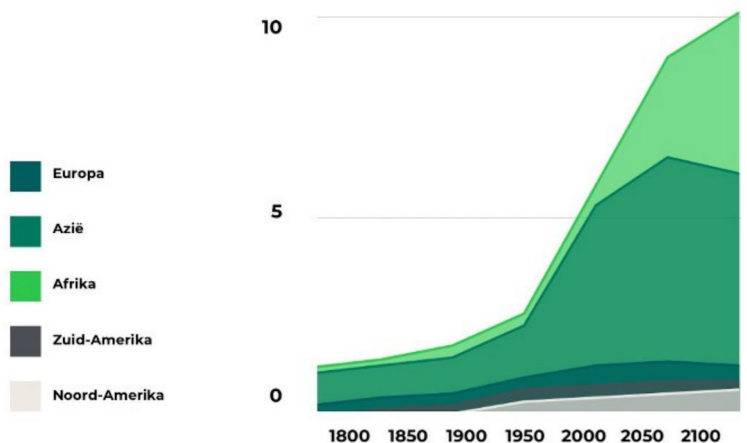
Eind 2022 werd de acht miljardste wereldburger geboren. In 1987 en 1999 werd de geboorte van de vijf en zes miljardste nog groots gevierd. Vanaf de zeven miljardste burger in 2011 overheersen de zorgen de feestvreugde. De komende decennia vlakt de groei van de wereldbevolking af, al lopen de demografische prognoses sterk uiteen. Volgens sommige schattingen groeien we in 2050 door naar 9 miljard mensen en in 2100 circa 11,2 miljard.[13] Een andere prognose voorziet een top van 8,8 miljard mensen in het midden van deze eeuw om daarna geleidelijk te krimpen.

Relevant is dat de sterkste bevolkingsgroei zich voordoet in de armere landen, die ook de fragile state index aanvoeren. Meer dan de helft van de groei komt voor rekening van slechts acht landen: Congo, Egypte, Ethiopië, India, Nigeria, Pakistan, Filipijnen en Tanzania. Bevolkingskrimp doet zich nagenoeg alleen voor in Europese landen als Bulgarije, Letland en Litouwen.

Uiteindelijk zal tegen 2100 zal zo'n 80 procent van de wereldbevolking in Afrika en Azië wonen. In Europa en de Verenigde Staten zal de bevolking min of meer stabiel blijven, doordat de krimpende en vergrijzende bevolking wordt aangevuld met migranten.[14]

GROEI VAN WERELDBEVOLKING ZAL AFVLAKKEN

Verdeling wereldbevolking naar regio en verwachting volgens VN (in miljarden)

Bron: Bernreuter Research (polysilicon), Bloomberg New Energy Finance (ingot), China Photovoltaic Industry Association (wafer/cell/module)

Tot 2050 is de verwachting dat Afrika groeit met één miljard mensen. Het geboortecijfer ligt er hoog, rond de 4,5 kind per vrouw. Het cijfer daalt, maar over het tempo van de daling bestaat veel onzekerheid. Door het hoge geboortecijfer is op dit moment de helft van de Afrikaanse bevolking jonger dan 25 jaar.

[12] [Vandaag leven er precies 8 miljard mensen op aarde, zegt de VN \(nos.nl\)](#)

[13] [Acht miljard mensen op aarde. Hoe ver groeit de wereldbevolking nog? - NRC](#)

[14] [Cruciale vraag voor de wereld: wanneer daalt ook in Afrika het geboortecijfer? | RTL Nieuws](#)

Autocratisering

Lang dacht het Westen dat heel de wereld op eigen tempo op weg was naar een staatsvorm van de liberale democratie. Die trend is gebroken. Rapporteurs van het V-Dem Instituut signaleren dat in 42 democratische landen sprake is van een autocratische ontwikkeling.[15]

Dit heeft belangrijke gevolgen voor de verhoudingen op het internationaal toneel. Grote landen als India, Zuid-Afrika en China onthielden zich bij de stemming over de veroordeling van de Russische agressie in Oekraïne. Alle tegenstanders samen zijn inmiddels goed voor meer dan de helft van de wereldbevolking. Vaak zijn dit ook landen die afhankelijk zijn van Russisch olie en gas, met als gevolg dat de effectiviteit van de Westerse boycots afnemen.

¹ In de hoofdstad van de Centraal Afrikaanse Republiek staat een monument voor de Russische Wagner Groep.

De afkeer tegenover het Westen komt niet uit de lucht vallen. Het heeft deels te maken met een gedeeld koloniaal verleden van westerse overheersing. Een deel van de landen kampt ook met ernstige gevolgen van klimaatverandering, waarvoor zij terecht de schuld leggen bij de economische groei van de westerse wereld. Ondanks de mooie beloften over samenwerking is de import op het Afrikaanse continent nog altijd hoger dan de export en betaalt Afrika jaarlijks 23 miljarden rente op hun buitenlandse leningen. [1] De lokale boer in het Midden-Oosten en op het Afrikaanse continent kan niet concurreren tegen de efficiënte en beter georganiseerde voedselproductie in Europa. Daardoor blijven deze landen afhankelijk van voedselimporten. De welvaart op een vrije wereldmarkt wordt ongelijk verdeeld, terwijl het Westen deze landen wel aanspreekt op mensenrechten en andere 'westerse' waarden.

[15] <https://scientias.nl/democratie-wereldwijd-onder-druk-wetenschappers-stellen-golf-van-autocratisering-vast/>

[16] Holslag, Van Muur tot Muur p. 240, 2022

Militaire uitgaven

Na de val van de Berlijnse Muur en het einde van de Koude Oorlog werden de defensie uitgaven in Europa fors teruggeschroefd, waardoor Europa mondiaal aan terrein heeft verloren. Alleen de Verenigde Staten hield de uitgaven op peil, waardoor het land nu in zijn eentje meer uitgeeft dan de overige negen landen in de mondiale defensie top 10 tezamen.

Wereldwijd werd in 2022 circa 2.000 miljard uitgegeven aan Defensie. Iets meer dan de helft kwam voor rekening van de VS en haar NAVO-bondgenoten. Met de uitgaven door gelijkgestemde landen als Japan en Zuid-Korea was dit 'westers' aandeel goed voor bijna twee derde van de uitgaven.

Dat ziet er op het eerste oog goed uit, maar er zit een minder rooskleurig verhaal achter de cijfers. In het NRC artikel 'Waarom het Chinese leger al veel machtiger is dan je dacht' (NRC, 29 april 2023) schetst Maarten Schinkel hoe dit soort statistieken een vertekend beeld geven van de militaire verhoudingen tussen landen. China en Rusland, grote geopolitieke rivalen van het Westen, kopen veel meer 'leger' voor een dollar dan de Verenigde Staten. Een Chinese soldaat kost bijvoorbeeld twee-tot viermaal zo weinig als een Amerikaanse soldaat.

Als we defensie uitgaven van grote landen corrigeren naar koopkrachtverschillen dan veranderen de verhoudingen sterk. China en Rusland geven dan samen geen 43 procent van het jaarlijkse Amerikaanse budget aan defensie uit, maar voor koopkracht gecorrigeerd wel 77 procent. Inclusief India geven de drie grote alternatieve machten in onze multipolaire wereld al een tijdje zelfs méér uit dan de VS. En dat percentage kent een stijgende lijn. [17]

De ambities van China zijn duidelijk: in 2049 wil China dé militaire grootmacht in de wereld zijn. Het land wil in dat jaar ter land, ter zee, in de lucht, in de ruimte én digitaal zo sterk zijn dat het iedere oorlog kan winnen, ook van de Verenigde Staten. China heeft inmiddels de grootste marinevloot ter wereld en beschikt ook over meer lanceerplatformen voor intercontinentale raketten dan de VS. De spanningen tussen China, India, Indonesië en andere landen uit Zuidoost-Azië bouwen zich ook verder op. Door de vele tegenstrijdige economische belangen en territoriale disputen militariseert de hele regio in hoog tempo.

[17] <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/04/28/waarom-het-chinese-leger-al-veel-machtiger-is-dan-je-dacht-a4163131>

Europa moet een fors been bijtrekken. Door gebrek aan standaardisatie krijgen we nu te weinig defensie voor heel veel geld. Nog steeds heeft elk Europees land zijn eigen kostbare defensiebureaucratie, systemen en industrie. Rob de Wijk beschreef dit al in zijn toonaangevende boek *De Slag om Europa*:

*Dit leidt er toe dat de Europeanen 178 verschillende wapensystemen hebben, en de Amerikanen 38. De Europese NAVO-landen hebben 17 verschillende tanks, de VS heeft er één. Ze hebben 29 verschillende fregatten tegen de 4 verschillende fregatten van de Amerikanen en wat jachtvliegtuigen betreft, is de verhouding 20 tegen 6. (Rob de Wijk, *De Slag om Europa*, pg. 305).*

Even verontrustend is de groei van het aantal kernwapens wereldwijd. Zeker door de oorlog in Oekraïne staat het mondiale nucleaire evenwicht onder druk. Het aantal landen dat over kernwapens kan beschikken zal naar verwachting verder toenemen, om zich te beschermen tegen een vijandelijke aanval. Aan de andere kant kunnen landen die al kernwapens hebben het idee krijgen dat ze wat kunnen winnen door de tactieken van Poetin te kopiëren.[18]

Klimaatverandering

Oud-Commandant-der-Strijdkrachten Tom Middendorp noemde in 2016 klimaatverandering een bedreiging voor de wereldvrede. Het nieuws ging over de hele wereld en de reacties waren stevig. 'Hoe kon een generaal zo'n domme uitspraak doen?' Maar Middendorp had gelijk. De desastreuze effecten van een steeds extremer klimaat vormen een nieuwe bron van instabiliteit en conflicten, zeker in kwetsbare regio's. Het gebrek aan water is steeds vaker de aanleiding voor conflicten wereldwijd.[19]

Daarnaast kan klimaatverandering leiden tot nieuwe migratiestromen van getroffen landen naar veiliger gebieden. Door extreme hitte, watertekorten en voedseltekorten zullen grote delen van het aardoppervlak onbewoonbaar worden. Het klimaatprobleem creëert ook een nieuwe scheidslijn: landen die het minst hebben bijgedragen aan de opwarming van de aarde zijn er vaak het grootste slachtoffer van. Om haar eigen invloed te vergroten manifesteert China zich op het internationale speelveld steeds openlijker als hun voorvechter.

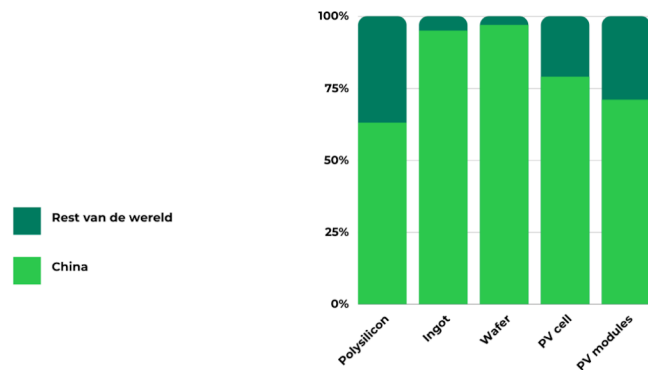
[18] <https://www.businessinsider.nl/kernwapens-oekraïne-oorlog-nucleaire-macht-rusland-poetin/>

[19] Tom Middendorp, *Klimaatgeneraal* (2022)

Daarnaast leidt klimaatverandering ook steeds meer tot een geopolitieke wedloop van landen, bedrijven en organisaties om essentiële grondstoffen veilig te stellen. Voor de bouw van windturbines en zonnepanelen zijn zeldzame grondstoffen en mineralen nodig die niet overal in de grond aanwezig zijn.

CHINA DOMINEERT ALLE STAPPEN IN DE PRODUCTIEKETEN VOOR ZONNEPANELEN

China's aandeel in de toeleveringsketen in 2019

Bron: VN

De optelsom van deze ontwikkelingen leidt tot een riskante paradox: waar de aanpak van klimaatverandering schreeuwt om internationale solidariteit en samenwerking, dreigen onderlinge belangen juist te ontaarden in nieuwe conflicten en grotere verdeeldheid.

Wat moet er gebeuren?

Inleiding

De oorlog in Oekraïne is een wake-up call, maar de vooruitzichten zijn veel somberder, groter en verstrekkender dan dit ogenschijnlijk klassieke conflict tussen twee landen. Voor de Verenigde Staten is de Oekraïne-oorlog een ‘tactisch’ vraagstuk; de strategische uitdaging wordt gevormd door China.[20]De geopolitieke multiproblematiek vormt alle aanleiding om onze eigen plaats in de wereld te herijken. Wat is onze plaats in de wereld en hoe verhouden we ons tot de grote vraagstukken en de nieuwe geopolitieke verhoudingen? Wat zijn onze belangen en wat zijn onze waarden?

Tachtig jaar vrede, stabiliteit en groei heeft ons vermogen om strategisch te denken verzwakt. De bomen groeiden tot in de hemel en vrede leek een vanzelfsprekendheid. Keuzes voor de korte termijn zijn makkelijker dan strategisch handelen op de lange termijn. Maar het kon. De Belgische hoogleraar Jonathan Holslag hekelt die zelfgenoegzaamheid:

“Een groot deel van de problemen waarmee het Westen nu te maken heeft, valt te verklaren uit het feit dat dat Westen zich juist toen het er in de mondiale politiek om spande zelfgenoegzaam in zijn welvaart heeft gewenteld en geen oog had voor de groeiende problemen.[21]”

De Amerikanen zorgden voor onze veiligheid, de Russen en Saudi's voor onze energie en de Chinezen voor goedkope producten. Op al die terreinen leverden we ons over aan de afhankelijkheid van anderen. We ontkoppelden onze veiligheid en welvaart van onze eigen inzet en verloren daarmee cruciale expertise, capaciteit en vaardigheden. Die afhankelijkheid maakt ons extra kwetsbaar in een wereld van verschuivende panelen en politieke agenda's.

Dat brengt ons op de kernvraag hoe we ons hebben te verhouden in het nieuwe krachtenspel op het wereldtoneel. Nu is de kernvraag natuurlijk: hoe te reageren op deze ontwikkelingen? Wat het CDA betreft moet ons buitenlandbeleid resoluut, robuust en realistisch zijn.

[20] https://carre.nederlandseofficierenvereniging.nl/carr-nr-4-2022/stratgev?trk=public_post_main-feed-card_feed-article-content

[21] Jonathan Holslag, Van Muur tot Muur (2022)

Resoluut buitenlands beleid

Het Nederlands buitenlands beleid hinkt te vaak op twee gedachten. We sturen de koopman én de dominee. We willen hulp en handel. Debatten over buitenlandse zaken worden vaak aangegrepen voor een binnenlandse politieke agenda. De WRR maakte in 2010 de vergelijking met een donut: een veelomvattende ring van activiteiten zonder focus in het midden. [22]

En eerlijk is eerlijk, er was na de val van de Muur weinig reden om een radicaal andere koers te varen. Het op handelgedreven buitenlandbeleid heeft Nederland veel opgeleverd. We hebben uitzonderlijk geprofiteerd van de op regels gebaseerde, liberale wereldorde.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken speelde in dit alles een bescheiden, ondersteunende rol. Andere departementen kregen steeds meer een eigen buitenland-agenda, waardoor de focus op een heldere positie verzwakte. Het leidde steeds vaker tot de vraag waartoe BZ nog op aarde was.[23] Nu de geopolitieke panelen beginnen te schuiven en de invloed van het buitenland op onze samenleving groter is dan ooit, moet het ministerie van Buitenlandse Zaken weer een regierol krijgen in het buitenlandbeleid van Nederland. Een robuust buitenland beleid vraagt om een sterke, integrale aansturing. Fragmentatie leidt alleen maar tot verzwakking.

Een aantal voorbeelden:

- Het Europese landbouw en handelsbeleid belemmert de concurrentiepositie van de Afrikaanse agrarische sector.[24] Dit leidt in landen als Senegal tot grote armoede, voedseltekorten en werkloosheid en een groter beroep op ontwikkelingsamenwerking en noodhulp.
- Zolang economische belangen de boventoon voeren in de relatie met autoritaire regimes, gaat dit ten koste van de veiligheid in eigen land. Jarenlang hebben wij onze economie, technologie, kennis en expertise ten dienste gesteld van de handel. Veiligheidswaarschuwingen werden consequent weggewuifd. Hierdoor hebben landen als Rusland en China ook grote belangen kunnen opbouwen in onze economie en in vitale infrastructuur.[25] Iets waar mijn collega Joba van den Berg al in 2017 voor waarschuwde. [26] China heeft inmiddels belangen in ruim 20 Europese havens, waaronder de Rotterdamse containerterminal, die voor de helft in handen is van bedrijven uit China en Hong Kong.[27]

[22] <https://www.nrc.nl/nieuws/2010/11/30/nederland-heeft-te-veel-ambities-in-buitenland-11975751-a42289>

[23] [Buitenlandse Zaken, het dolende departement - NRC](#)

[24] <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/senegal-heeft-als-doel-zelfvoorzienend-te-worden-en-dus-willen-ze-graag-af-van-al-die-nederlandse-uien-~bee0a666/>

[25] [Hoe Balkenende en Rutte de deuren openzetten voor Russische spionage - NRC](#)

[26] <https://www.cda.nl/actueel/nieuws/maidenspeech-cda-tweede-kamerlid-joba-van-den-berg>

[27] [Zorgen om Chinese invloed in Europese havens | BNR Nieuwsradio](#)

- De beveiliging van cruciale infrastructuur in de Noordzee is lange tijd verwaarloosd.[28] Na Kamervragen van het CDA in 2021 duurde het nog anderhalf jaar voordat het kabinet besloot om Defensie de leiding te geven over de beveiliging.
- Er is geen zicht op, geen beleid en geen Europese coördinatie op de strategische besteding van ontwikkelingsgeld. Ieder land doet zijn eigen projecten. In een recent commissiedebat in de Tweede Kamer benoemde de minister van Buitenlandse Zaken deze lacune:

“Het is lang niet altijd duidelijk welk prijskaartje er hangt aan de totale optelsom van de Europese steun. Heel eerlijk gezegd, weten we het zelf vaak ook niet eens. Als je ziet wat we in allerlei Afrikaanse landen doen aan ontwikkelingssamenwerking, aan handel, et cetera.

De gesprekspartners weten het vaak maar half. Wij weten het vaak maar half, laat staan dat we ook nog kunnen opnoemen hoe de Duitsers, de Belgen en de Fransen bijdragen. Dat is eigenlijk gek natuurlijk. Daarmee heeft iedereen namelijk zicht op zijn eigen stukje van de taart, maar ontbreekt het zicht op wat Europa daar vaak doet. Zeker als je Noord-Amerika daar bijvoegt, zijn die investeringen zeer significant. Dat geldt ook voor de Westelijke Balkan, maar heel nadrukkelijk voor Afrika en andere plekken.” [29]

- Naar aanleiding van de vele Nederlanders die een aantal jaren geleden richting Syrië en Irak vertrokken om zich aan te sluiten bij IS, besloot het toenmalig kabinet te komen met wetgeving om het verblijf in een door een terroristische organisatie gecontroleerd gebied strafbaar te stellen. Vanuit een Justitie en Veiligheidsbril is dit een volkomen logische maatregel, maar voor tal van Nederlandse organisaties en individuele adviseurs en experts die actief zijn in de sector van mensenrechten, welzijn, vredesopbouw en ontwikkelingswerk zorgt dit voor grote rechtsonzekerheid. Daarnaast zijn in conflict- en post-conflictgebieden de sociaal-politiek ontwikkelingen doorgaans fluïde. Standpunten ten aanzien van partijen fluctueren (zowel lokaal als internationaal). Om te kunnen functioneren moeten ngo's, lokale partnerorganisaties of experts van buiten zich soms conformeren aan de bestaande machtsverhoudingen. Het gevolg is dat veel hulporganisaties hun werk niet meer kunnen doen. Het JenV beleid botst in dit geval dus met onze buitenlandse belangen.

[28] <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/windmolenparken-noordzee-kwetsbaar-voor-terrorisme-en-sabotage/>

[29] Conceptverslag Raad Buitenlandse Zaken d.d. 22 mei 2023 | Tweede Kamer der Staten-Generaal

Fragmentatie en gebrek aan coördinatie verzwakken onze internationale positie. Die onachtzaamheid kunnen we ons niet meer veroorloven in een wereld waarin de invloed van Nederland en haar bondgenoten tanende is. Veiligheid en welvaart moeten weer in harmonie worden gebracht in het denken over buitenlandpolitiek. De veranderende en complex wordende wereldorde dwingt ons om een resoluut, geïntegreerd buitenlandbeleid te voeren, waarin het ministerie van Buitenlandse Zaken primus inter pares is.

Resoluut is ook adaptief en wendbaar. Het vermogen om snel in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen. Dat vereist geen eindeloos gepalaver, maar korte lijnen tussen relevante expertises. Wij denken aan concrete beleidsteams, bestaande uit vertegenwoordigers van ministeries, bedrijfsleven, kennisinstututen en andere noodzakelijke expertises.

Defensie

Buitenlandse Zaken is het domein van de diplomaten. Kundige vertegenwoordigers van ons land, die het gesprek gaande houden om onze belangen veilig te stellen. Maar alleen diplomatie is niet genoeg. Je hebt een stok achter de deur nodig. Of, zoals de Amerikaanse president Theodore Roosevelt het ooit zei: 'Speak softly and carry a big stick.'

'Speak softly' is een vaardigheid, waarbij je rekeningen houdt met de belangen van je opponent, zonder in te leveren op je eigen positie. In het verleden heeft Nederland dit 'speak softly' te vaak ingeruild voor preken vanaf de moral high ground. Dit is weinig effectief en zet in veel opkomende landen alleen maar kwaad bloed.

Maar juist het gebrek aan de 'big stick' heeft onze belangen vaker gedwarsboomd. Na de Koude Oorlog hebben Nederland en Europese bondgenoten hun Defensie apparaten volledig uitgekleet. Het vredesdividend werd aangewend voor andere, veelal binnenlandse noden.

De materiele schenkingen aan Oekraïne hebben in veel Europese lidstaten grote tekorten aan militaire capaciteiten blootgelegd. In Nederland bestaan ernstige twijfels of de Krijgsmacht nog volledig aan haar grondwettelijke taken kan voldoen. Dit is onacceptabel. Als we onze veiligheid serieus nemen dan moet er een inhaalslag worden gemaakt en de huidige krijgsmacht tot volwaardig operationeel niveau

worden gebracht. Dit doen we door de 2% NAVO norm als bodem te verankeren in de wet, een belangrijk punt wat al in ons verkiezingsprogramma van 2021 stond en waarvoor wij als CDA samen met de SGP, de VVD en VOLT het initiatief genomen. [30] Deze verankering is nodig om te voorkomen dat het Nederlandse defensiebeleid speelbal blijft van wisselende politieke meerderheden en de politieke waan van de dag.

Binnen het NAVO bondgenootschap moeten we serieus werk maken van een strategische taakverdeling. Nederland wordt al jaren gezien als wanpresteerder. Het bondgenootschap spreekt al jaren in schriftelijke evaluaties van de Nederlandse plannen over 'voortdurende, significante, kwalitatieve tekortkomingen'. Op dit punt zijn wij als CDA al enige tijd vrij kritisch richting het kabinet.[31] Daarom moet het NAVO Defensieplanningsproces, waarin de bondgenoten de capaciteitendoelstellingen onderling verdelen, een belangrijke rol spelen in de besluitvorming binnen Defensie.

Tot slot moet ook de militaire samenwerking tussen de EU en de NAVO-landen worden verbeterd. Gezamenlijk aankopen van materieel kunnen substantiële schaalvoordelen opleveren. Nu heeft elk Europees land zijn eigen defensie-industriebeleid.

'Zonder de generaal kan de koopman niet handelen en de dominee niet preken'. (Koopmans, pg 14).[32]

Economie

Het economische zwaartepunt verplaatst zich de komende decennia naar Azië. Dat is op zichzelf geen probleem: de winst van het ene land hoeft niet ten koste te gaan van de winst van een ander land. Goldman Sachs heeft uitgerekend dat zelfs in 2075 een Europeaan gemiddeld nog steeds twee keer zo rijk is als een gemiddeld ander persoon op de wereld. Op dit moment is dat nog factor 3.[33]

Deze convergentie van inkomens tussen landen is een trend die we in beginsel omarmen. Mondiale ongelijkheid is immers een belangrijke driver achter conflicten, oorlogen en migratiestromen.

Voor Nederland, en Europa, ligt het fundamentele economische risico in de grote economische afhankelijkheden die in de loop der jaren zijn ontstaan. In de nieuwe wereldorde schuwen de grootmachten er niet voor deze afhankelijkheden in te zetten voor politieke doeleinden. Dit gaat om voedsel, grondstoffen, halffabricaten en energie. [34]

[30] <https://www.vbm.info/actueel-2/leg-2-norm-voor-defensie-wettelijk-vast>

[31] <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/defensie-minister-ollongren-verzweeg-navo-kritiek?s=09>

[32] Sven Koopmans; 2021; Koopman, Dominee, Generaal

[33] Financieel Dagblad: Goldman Sachs : in 2075 is de hegemonie van het Westen voorbij, 31 december 2023

[34] Rob de Wijk, De Slag om Europa, 2021, pg. 335

Voorals China heeft ongekeno veel economische pressiemiddelen in handen richting Europa. Zo zijn we voor onze klimaattransitie in wezen compleet overgeleverd aan de goedgezindheid van de Chinezen. In het NRC artikel 'Als we ons niet snel losmaken van China, betalen we straks een hoge prijs' (2 augustus 2022) schetst Jonathan Holslag de omslag die we de komende jaren moeten gaan maken. De risico's zijn duidelijk, maar er wordt nog niet urgent genoeg op geacteerd.

Er is crisisberaad nodig om sneller alternatieve markten te vinden voor China en na te denken over hoe we, liefst binnen de Europese Unie, sneller fabrieken kunnen bouwen om hier meer duurzame spullen te maken. Nederlandse ondernemers en fondsen moeten mee het voortouw nemen in het uitbouwen van een grondstoffenbeleid dat de buitenlandse aanvoer zoveel mogelijk spreidt, Europese bronnen aanboort en vooral veel meer inzet op hergebruik.[35]

Het is in dat kader hoopgevend dat het Europees Parlement recent heeft ingestemd met het omvangrijke voorstel van CDA-Europarlementariër Tom Berendsen om versneld afhankelijkheden van China af te bouwen. [36] Daarnaast moeten we de economische uitdagingen aangrijpen als een aansporing om het westerse ontwikkelingsmodel, de westerse economie en onze democratie en rechtsorde op een hoger plan te brengen.

We moeten onze eigen Europese markt, nog steeds de derde grootste ter wereld, sterker, menselijker en duurzamer maken. [37] Dit kan alleen door ook af en toe voor een protectionistisch beleid te kiezen. Een Europese Green Deal heeft geen zin als we intussen op grote schaal plastic rommel uit Azië blijven importeren. De belasting van vervuilende producten kan een hefboom zijn voor een duurzame herindustrialisatie van Europa.

We hebben een nieuwe strategische agenda nodig om onze economische dynamiek in te zetten voor de ontwikkeling van de economie in opkomende landen. Niet als wingewest, maar als volwaardige en gelijkwaardige handelspartner, zoals CDA Tweede Kamerlid Mustafa Amhaouch heeft voorgesteld in zijn baanbrekende Afrika strategie.[38] In het besef dat eenzijdige groei vooral leidt tot meer ongelijkheid en minder stabiliteit, biedt een wederkerige ontwikkelagenda een nieuw perspectief op een duurzame, stabiele relatie met opkomende landen.

[35] <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/08/02/als-we-ons-niet-snel-losmaken-van-china-betalen-we-straks-een-hoge-prijs-a4137944>

[36] <https://www.trouw.nl/nieuws/europees-parlement-wil-af-van-afhankelijkheid-china-ondanks-dat-dingen-dan-duurder-worden~b37c0a84/>

[37] <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/08/02/als-we-ons-niet-snel-losmaken-van-china-betalen-we-straks-een-hoge-prijs-a4137944>

[38] <https://www.bnr.nl/nieuws/internationaal/10513384/afrika-strategie-moet-perspectief-bieden>

Weerbare samenleving

'All politics are local' geldt in deze tijd meer dan ooit ook voor het buitenlands beleid. In een geglobaliseerde wereld zijn we meer verbonden dan ooit tevoren. De invloed van verschuivende geopolitieke panelen raakt ons allemaal. Daarom moet het buitenlands beleid ook bijdragen aan een sterke, weerbare samenleving.

De Russische pogingen om de uitslag van de Amerikaanse presidentsverkiezingen of het Britse Brexit-referendum te manipuleren, zijn de meest sprekende voorbeelden van buitenlandse inmenging, maar vermoedelijk slechts het topje van een hele grote ijsberg. Spionage, ondermijning van het publieke debat met nepnieuws, terreur en de toenemende invloed van de internationale, georganiseerde criminaliteit vormen evenzeer een directe bedreiging voor onze democratische rechtsstaat.

Het is daarom van essentieel belang om onze samenleving weerbaarder te maken. Dit vraagt om investeringen in veiligheidsdiensten, cyberdefensie en de bescherming van kennis en specifieke expertise. Het vraagt ook om alertheid onder de bevolking en een vernieuwd besef van democratisch burgerschap. Daarom hebben wij ook eerder het initiatief genomen tot de 'Dientijd' naar Scandinavisch model. [39] Het is niet alleen als doel om meer militairen te werven maar ook de individuele burger fysiek, cognitief en mentaal weerbaarder te maken. Eerst werd er lacherig over gedaan maar inmiddels blijkt de maatschappelijke diensttijd een groot succes. Wat ons betreft is dit nog maar een voorzichtig begin en moet het concept verder worden uitgebouwd.

Bondgenootschappen

'All politics are local' geldt in deze tijd meer dan ooit ook voor het buitenlands beleid. In een geglobaliseerde wereld zijn we meer verbonden dan ooit tevoren. De invloed van verschuivende geopolitieke panelen raakt ons allemaal. Daarom moet het buitenlands beleid ook bijdragen aan een sterke, weerbare samenleving.

In de nieuwe geopolitieke verhoudingen zal de Europese Unie vaker dan voorheen als wereldspeler op eigen kracht haar positie moeten bepalen om de Europese manier van leven en onze veiligheid en welvaart te beschermen. Dat vraagt om een zelfbewuste Europese Unie waar alleen moet worden gewerkt aan hardere buitengrenzen maar intern meer vrijheid. Vaak zien we dat gedetailleerd uniform Europees beleid bepaald in Brussel wat slecht aansluit op specifieke situaties in bepaalde lidstaten het draagvlak voor de EU ondermijnt[40]. Zelf merk ik dit op bijvoorbeeld veelvoudig op het landbouwdossier.

[39] <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/ministerie-kijkt-naar-dienstplicht-volgens-zweeds-model-zo-lossen-zij-het-personeelstekort-op/>

[40] Notitie van CDA Buitenlandcommissie over de EU. 'Sterker naar buiten, zachter naar binnen'

Als waardengemeenschap delen wij belangrijke principes op het gebied van vrijheid, rechtsstaat en democratie. Het Nederlands belang ligt in een sterk Europees blok dat in de wereld een rol van betekenis kan spelen en dingen gedaan krijgt. Dit realisme tekent onze Europese inzet. [41]

Daarom is het CDA een groot pleitbezorger voor een Europe Veiligheidsraad waarin bij voorkeur ook de Britten en de Noren zijn vertegenwoordigd. We zitten in de ongemakkelijke situatie dat onze belangrijkste NAVO-bondgenoot het conflict op Europees grondgebied ziet als een tactisch gevecht en dat zijn strategische prioriteiten elders liggen.[42]

We moeten ons voorbereiden op minder Amerikaanse betrokkenheid op het Europese continent, zeker met het oog op de mogelijke herverkiezing van president Trump of iemand anders die zijn isolationistische visie op de wereld deelt.

We moeten de strategische toekomst van Europa niet als een simplistische, binaire keuze voorstellen: het is niet óf strategische autonomie óf trans-Atlantische samenwerking, maar een mix van beide zodat Europa beter zijn eigen grondgebied kan verdedigen en tegelijkertijd een blijvende Amerikaanse betrokkenheid weet veilig te stellen. (Kitzen, 2022, Carre nr.4).

Een krachtige NAVO blijft de hoeksteen van de collectieve verdediging van het Atlantisch grondgebied. Dit vraagt wel om een sterker commitment van alle partnerlanden. Allereerst over het budget en defensiecapaciteiten, maar ook over onze gezamenlijke inzet.

Eenzijdig besluiten dat wij als Nederland ons alleen bezighouden met de verdediging van het NAVO-grondgebied doet geen recht aan de verschuivingen op het wereldtoneel. Een volledige focus op de verdediging en afschrikking rond het NAVO-grondgebied, zoals de VVD recent nog bepleitte [43], valt niet te rijmen met de geopolitieke uitdagingen waar we voor staan. Het is kortzichtig kortetermijndenken.

De ontwikkelingen buiten NAVO-grondgebied hebben een toenemende invloed op onze veiligheid. Het meest prangende mondiale veiligheidsvraagstuk van de komende jaren, Oekraïne daargelaten, is de toenemende Chinese militaire druk op Taiwan. Macron's uitspraak dat Europa de Amerikanen wellicht niet steunen als het tot een conflict om Taiwan komt, getuigt van weinig strategisch inzicht. Het Westen heeft er alle belang bij dat Taiwan niet onder de voeten wordt gelopen door China. Patrouilleren in de Straat van Taiwan om te laten zien dat Nederland en bondgenoten zich inzetten voor vrijheid van scheepvaart, zoals Borrell betoogt, is daarom verstandig.

[41] CDA Verkiezingsprogramma 2021

[42] https://carre.nederlandseofficierenvereniging.nl/carr-nr-4-2022/stratgev?trk=public_post_main-feed-card_feed-article-content

[43] <https://www.ad.nl/politiek/vvd-stop-verre-opbouwmissies-focus-op-navo-grondgebied~a4827ce80/>

Dichter bij huis nemen de spanningen op het Afrikaanse continent toe, vooral in Sub-Sahara Afrika. Onrust in deze regio heeft direct consequenties op onze veiligheid en stabiliteit. Migratiestromen, terrorisme en de onderbreking van toeleveringsketens raken ons direct.

Het tijdperk van grootschalige militaire operaties gericht op het compleet hervormen van een land lijkt voorbij. Tegelijkertijd hebben humanitaire interventies nog steeds zin, zolang we het doel maar scherp voor ogen houden. Wij kunnen en willen niet onverschillig langs de kant staan kijken naar onmenselijk leed of oorlogsgeweld.

Daarbij moeten we meer dan voorheen rekening houden met het lokale perspectief, het doel van het militair ingrijpen helder en vooral realistisch bepalen en meer dan nu het open debat durven voeren over de gevolgen van militaire missies.[44] Een koers waarbij wij ons afzijdig houden van de strijd om geopolitieke breuklijnen, maakt ons tot toeschouwer van het wereldtoneel in plaats van de wereldspeler die Europa wil zijn (Kitzen, Carre nr. 4, 2022).

Buiten de NAVO en de EU is het belangrijk actief te blijven zoeken naar gelijkgestemde partners in de wereld. Een deel van die partners ligt voor de hand: met ons vergelijkbare Westerse democratieën als de VS, Canada, Australië, en Nieuw-Zeeland, maar ook geavanceerde landen met een andere culturele achtergrond en Westerse oriëntatie, zoals Japan, Zuid-Korea, Taiwan of Singapore.

Ook India is een land met een gigantische potentie vanwege de immense jonge bevolking, hightech capaciteiten, democratisch bestuur en militair apparaat.

Voor Nederlandse bedrijven zijn er veel kansen om samen te werken met India die ook strategische voordelen kunnen opleveren. Daarnaast is het zaak, ondanks meningsverschillen, de banden te blijven koesteren met diverse opkomende economieën of kleinere spelers en land waarmee wij een geschiedenis delen, in het bijzonder Indonesië en Suriname.

Het CDA is ook groot voorstander van nieuwe internationale initiatieven, zoals de Summit of Democracy en de Europese Politieke Gemeenschap. Dialoog en diplomatie is het beste antwoord op de opmars van autoritaire systemen. Daarom moeten democratische regeringen wereldwijd samen optrekken ter bescherming en bevordering van fundamentele beginselen als democratie, rechtstaat en mensenrechten.

[44] <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/05/10/nederland-moet-eerlijk-zijn-over-militair-ingrijpen-a4043138>

Realistischer buitenlands beleid

De geschiedenis is nog niet ten einde, zoals sommigen aan het einde van de vorige eeuw voorspelden. De wereld om ons heen is nog lang niet zoals die moet zijn: op veel plaatsen heerst ellende, oorlog, onvrijheid en onderdrukking.

Je afzetten tegen ellende, oorlog en onderdrukking leidt er niet toe dat het lot van de mensen die eronder lijden automatisch verbetert. Buitenlandbeleid is, naar zijn aard, niet een theoretische, maar een praktische bezigheid (Martijn van Helvert, EW, 2020).[45]

Tegelijkertijd mag deze constatering van een gebroken wereld niet tot cynisme leiden. Laten we ons daarbij wakker houden door het ideaal van een wereld waarin vrede en gerechtigheid elkaar begroeten, of zoals de profeet Jesaja het zegt waar de wolf en het lam met elkaar weiden. Het CDA staat voor een realisme in het buitenlands beleid dat recht doet aan de feiten en werkelijkheid zoals de wereld is, maar zich daarbij niet neerlegt. We streven onvermoeibaar naar een rechtvaardigere wereld, maar zijn wel realistisch in hetgeen we kunnen bewerkstelligen.

Een goed voorbeeld hiervan is het bezoek van onze vorige minister van Buitenlandse Zaken Wopke Hoekstra aan zijn Chinese ambtsgenoot in mei 2023, waarvan veel Chinacriticasters zeiden dat hij dit niet moest doen. Die kritiek gaat voorbij aan de realiteit van de wereld politiek:

'Dat is toch de realiteit die we met z'n allen onder ogen te zien hebben: China is een land met 1,4 miljard inwoners, een formidabel economisch gewicht, en heel erg belangrijk voor de stabiliteit van de wereld. Daar hebben we mee te engageren.'
(Wopke Hoekstra, Volkskrant, 24 mei 2023).

De machtspositie van China weerhield hem er niet van stevige gesprekken te voeren over mensenrechten, oplopende spanningen rond Taiwan en Chinese inmengingen in Nederland.

[45] <https://www.ewmagazine.nl/opinie/achtergrond/2020/12/tijd-voor-een-realistischer-buitenlandbeleid-791907/>

Opgeheven vinger

De geopolitieke machtsverschuivingen nopen tot een herijking van het buitenlands beleid van Nederland waarbij een strategischere balans moet worden gevonden tussen de spreekwoordelijke dominee-en-koopman. Voormalig secretaris-generaal van de NAVO Jaap de Hoop Scheffer verwoordde het in 2020 zo:

‘Het Westen, en dan vooral Europa, zal opnieuw moeten leren denken in termen van machtsbalansen en afschrikking, maar dat betekent ook dat van tijd tot tijd ons internationaal beleid zal schuren of zelfs haaks kan komen te staan op onze morele kaders.’[46]

Om het met Reinhold Niebuhr, de favoriete filosoof van president Obama, te zeggen. Het streven naar een machtsevenwicht is soms nodig om iets van rechtvaardigheid tot stand te brengen[47]. Nederland en de Europese Unie moeten deels mee gaan in het spel van realpolitiek om niet kopje onder te gaan en deze koerswijziging leidt onontkomelijk tot onbehaaglijke compromissen. Als christendemocraten waken we ervoor daarbij te vervallen in ultrarealisme, alsof eigenbelang het hoofdcriterium is. Hoewel wij erkennen dat eigenbelang een waardevol startpunt kan zijn moet onze beslissingen ook berusten op bepaalde idealen zoals liefde en rechtvaardigheid[48]. Een voorbeeld waarin deze spanning tot uitdrukking komt is de Europese energie(on)zekerheid sinds de oorlog in Oekraïne en de zoektocht naar nieuwe energieleveranciers. Na de invasie werd de invoer van gas uit Rusland in de EU aanzienlijk verminderd, hetgeen de EU ertoe heeft gedwongen gasdeals te sluiten met landen met autoritaire regimes, zoals Qatar en Azerbeidzjan.

Dit schuurt, vanwege de mensenrechtensituatie in beide landen. De Nederlandse discussie over het al dan niet sturen van een kabinetsafvaardiging naar het WK voetbal in Qatar vloeide voort uit dit gevoel van ongemak. Toch was de conclusie terecht dat een boycot ertoe had kunnen leiden dat ook Qatar de toevoer van gas naar Nederland had afgesloten, met alle gevolgen van dien. Deze situatie geeft goed weer voor welk dilemma we op dit moment staan: wat te doen met principes als die strijdig zijn met het eigenbelang? De politiek van het opgeheven vingertje is niet meer gratis.

‘Wij denken nog altijd vanuit een positie van hoogmoedige onaantastbaarheid. Die tijd is voorbij. Dat vergt een nieuwe kijk op de wereld, en onze omgangsvormen met die wereld. De principes moeten hoog in het vaandel blijven, jazeker. Maar het zelfingenomen Nederland zal daar zorgvuldig mee moeten navigeren’ (Maurits Berger, NRC, 2022).[49]

[46] https://www.tijdschriftcdv.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/CD-2014-4-34/De-terugkeer-van-de-geopolitiek

[47] Simon Polinder, Towards a New Christian Political Realism? The Amsterdam School of Philosophy and the role of religion in international relations (Amsterdam VU University, unpublished dissertation) 133 Online available at https://www.globalacademicpress.com/ebooks/simon_polinder/

[48] Jeremy L. Sabella, Hoop in tijden van verdeeldheid. Het levensverhaal van Reinhold Niebuhr en zijn lessen voor de wereld. Ingeleid en vertaald door Simon Polinder en Menno R. Kamminga (Almere: Parthenon 2022) 104.

[49] <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/10/31/opgeheven-vingertje-van-nederland-is-niet-meer-gratis-a4146780>

Landen in het mondiale zuiden – Afrika, Zuid-Amerika, delen van Azië zijn kritisch over het Westen. Het opgeheven vingertje wordt als belerend ervaren. We leveren commentaar, maar bekommeren ons niet om hun positie, is het gevoel. Dit drijft hen in de armen van landen als China en Rusland, die geen lastige vragen stellen. Daarmee komen deze landen tegenover ons in plaats van naast ons te staan. Dat is ook de lijn van dit kabinet.

Wopke Hoekstra: “Het helpt niet om met een megafon zo hard mogelijk in mensen hun oor te toeteren. Effectiever is te kijken naar wat je bindt dan met opgeheven vinger zeggen wat er allemaal niet goed gaat.”[50]

Realisme betekent ook eerlijk naar onszelf kijken. We hebben er in Nederland honderden jaren over gedaan om de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen te verkleinen. Tussen het moment van algemeen kiesrecht en de legalisatie van het homohuwelijk zat ook nog eens 82 jaar. Dan kunnen wij niet van opkomende landen, met een andere cultuur, andere religie en geschiedenis, eisen dat zij dit in enkele jaren overnemen. Het doet geen recht aan hun cultuur en gaat voorbij aan de lange weg die wij zelf op deze punten hebben afgelegd. Een te progressief beleid is teveel vanuit onze eigen positie beredeneerd, met het grote risico dat het daardoor zijn doel voorbij schiet[51].

Westerse hoofdsteden zullen in hun buitenlands beleid meer rekening moeten houden met het lokale perspectief. Als er, zoals in Mali, onder de bevolking vooral behoefte bestaat aan stabiliteit op de korte termijn is het zaak op een pragmatische manier hervormingen na te streven en niet krampachtig vast te houden aan de eigen moral high ground. Bovendien is het afdwingen van snelle, gekunstelde verkiezingen ook nog eens ronduit contraproductief voor de lange termijn. Kijk maar naar Afghanistan. (Martijn Kitzen, Carré nr. 7, 2021).

Om invloed in de wereld te hebben moeten we strategischer gaan samenwerken met landen buiten ons traditionele blikveld. Het is vandaag de dag simpelweg onmogelijk om alleen overleg te voeren en zaken te doen met landen die dezelfde mensenrechtenstandaarden hanteren als de Europese Unie.

Balans Dominee en Koopman

20 jaar aanwezigheid in Afghanistan heeft niet tot de duurzame veranderingen geleid waarop was gehoopt. Maar als Christendemocraten kan de conclusie niet zijn dat we ons beter terugtrekken achter de dijken en vanuit deze safe space onze verontwaardiging uiten over landen en praktijken elders.

[50] <https://www.ad.nl/politiek/afrika-is-een-slapende-reus-die-langzaam-wakker-wordt-in-strijd-met-china-voor-bodemschatten~ac94bcff/>

[51] <https://viceversaonline.nl/2023/03/02/zuidelijk-leiderschap-alleen-als-het-ons-uitkomt/>

Wij willen niet afzijdig en onverschillig staan kijken. Een roepende in de woestijn heeft altijd gelijk, maar wordt door niemand gehoord. Juist door intensiever relaties aan te gaan, de dialoog aan te gaan en de samenwerking te zoeken kan invloed worden uitgeoefend ten behoeve van de waarden die wij hoog in het vaandel dragen.

Het is zaak voor de Europese Unie om hier op strategische wijze invulling aan te geven. Met de Global Gateway is hier in 2021 een belangrijke stap toe gezet. De Global Gateway is een waardengedreven Europese strategie ter bevordering van de mondiale connectiviteit.

De Gateway bevat veel potentie. Het past in ons denken over een resoluut, robuust en realistische buitenlandvisie. Maar in de huidige opzet mis het nog een duidelijke koppeling aan de strategische belangen van de Europese Unie. Het is teveel een schot hagel, waarmee het doel niet wordt geraakt. Vanuit de drieslag (1) wat hebben wij nodig, (2) van wie en (3) wat kunnen we hen bieden kan de strategie aan focus winnen. Het is een model om nieuwe partnerschappen aan te gaan en onze belangen op het gebied van economie en veiligheid te borgen. Partnerlanden worden geholpen met het verbeteren van de mensenrechten, het klimaat & energie vraagstuk, voedsel, de gezondheidszorg, onderwijs & onderzoek, transport en de digitale sector.

Zo bedrijven we realpolitik zonder het morele kompas te verliezen. Resoluut, robuust en realistisch.

Migratie

Migratie is een van de grootste geopolitieke vraagstukken van de komende decennia. De huidige aantallen zijn al historisch hoog, maar zullen in de nabije toekomst vele malen hoger liggen. Regionale conflicten, oorlog en geweld, hongersnood en droogte en onbewoonbare gebieden vormen een waaier van oorzaken, waardoor miljoenen mensen naar elders trekken. Op de vlucht voor oorlog of vervolging of op zoek naar een beter leven.

Migratie is letterlijk een van de meest tastbare grensvlakken tussen binnenlandse en buitenlandse politiek. De enorme toestroom van migranten en vluchtelingen zorgen voor een grote druk op huisvesting, onderwijs, zorg en tal van andere voorzieningen. Het leidt tot toenemende binnenlandse spanningen, waarop populistische en extreemrechtse partijen gretig inspringen.

De buitengrenzen staan onder constante druk en de Europese binnengrenzen zijn poreus. Daarom is een sluitende grenscontrole, zoals de Europese Raad onlangs voorstelde voor het CDA onmisbaar. We hebben de luxe niet om haalbare oplossingen achterwege te laten. Dat geldt ook voor incidentele binnenlandse grenscontroles om de netwerken van mensensmokkelaars aan te pakken.

Tegelijkertijd kan dit niet onze enige oplossing zijn. Opnieuw Jonathan Holslag in zijn laatste boek 'Van Muur tot Muur':

'Hekken konden misschien een paar miljoen immigranten tegenhouden, maar zou nooit effectief zijn als tientallen miljoenen mensen op de vlucht sloegen voor geweld, onderdrukking, armoeden klimaatverandering'.[52]

Daarom blijft het van belang om ook de grondoorzaken van migratie aan te pakken en opvang in de regio te bieden. Hierbij is een Europese aanpak een must. Het is een testcase voor de resolute, robuuste en realistische aanpak.

Conclusie

Voor het eerst in eeuwen dreigt Europa slechts een bijrol te spelen op het wereldtoneel. De tijd dat wij normgevend waren en onze normen en waarden naar wij dachten universeel, ligt achter ons. Dit besef dringt nog moeilijk door.

Opkomende landen reiken liever naar de uitgestoken hand van autoritaire staten als Rusland of China, dan naar het opgeheven vingertje vanuit het Westen. De invloed van niet-statelijke actoren en het mondiale bedrijfsleven overstijgen de oude schema's van de geopolitiek van natiestaten. Dat vergroot de mondiale instabiliteit en raakt op talloze terreinen onze eigen belangen.

Wie eerst zijn waarden verliest, verliest vervolgens zijn geloofwaardigheid. Daarom moeten wij de koers bijstellen, zonder onze internationale waardenagenda van vrede en recht los te laten.

Dat is de kern van de resolute, robuuste en realistische buitenlandagenda, die wij hier neerleggen. Waardevast, maar niet hooghartig. Solidair, zonder het eigen belang uit het oog te verliezen. En zelfverzekerd vanuit de opdracht dat we de aarde beter willen nalaten voor onze kinderen en kleinkinderen.

Deze agenda is niet af. In de partij en in het politieke debat moeten we deze uitgangspunten verder uitwerken in concrete voorstellen en nieuwe ideeën.

Derk Boswijk

Buitenland woordvoerder – CDA Tweede Kamerfractie

Dankwoord

Sinds ik een aantal weken geleden de nieuwe woordvoerder Buitenlandse Zaken voor het CDA werd had ik veel behoefte aan een stevig fundament waarop ik de aankomende debatten een helder CDA geluid kon laten horen. Wat maakt het CDA op buitenlandse zaken nu anders dan de andere politieke partijen? En waar gaat onze focus liggen? Die notitie ligt er nu. Voor het schrijven van deze notitie ben ik een aantal mensen dank verschuldigd, waaronder mijn beleidsmedewerker Laurens Houtman. De Buitenlandse Zaken commissie van het CDA onder leiding van Wim van der Camp die net twee boeiende memo's over Europese Unie en over China hebben afgerond. Mijn fractiegenoten voor het meelesen. Maar ook Prof. Dr. Martijn Kitzen, Mart de Kruif luitenant-generaal bd., Prof. Mr. Jaap de Hoop Scheffer en Dr. Simon Polinder voor de goede en scherpe gesprekken die wij de afgelopen tijd hebben mogen voeren.

Deze notitie is nog maar een bescheiden begin maar op basis hiervan kunnen we beginnen met bouwen!